

УДК 347.9.08:342.9

О. І. Миколенко, ст. викл.

Одеський національний університет,
кафедра адміністративного та підприємницького права,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

**ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОТЕРПІЛОГО
В ПРОВАДЖЕННІ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ
ПРАВОПОРУШЕННЯ**

Зроблено аналіз діючого законодавства України стосовно захисту майнових прав потерпілого у порядку провадження в справах про адміністративні правопорушення; також пропонуються шляхи подолання існуючих проблем у цій сфері.

Ключові слова: провадження в справах про адміністративні правопорушення, матеріальна шкода, адміністративне правопорушення, потерпілий.

Питання, що пов'язані з відшкодуванням шкоди, притаманні майже всім галузям права: цивільному, кримінальному, праву про працю, а також адміністративному праву. Найбільш досконало ці питання розроблені і закріплені в цивільному законодавстві.

Так, якщо адміністративним правопорушенням буде заподіяна моральна шкода потерпілому, то він, не вагаючись, має право звернутися з цивільним позовом до суду і таким чином захистити свої немайнові права [1, Ст.101].

Інститут *відшкодування моральної шкоди* з'явився не так давно у нашому законодавстві, тому тут ще існують певні проблеми теоретичного та практичного характеру. Насамперед, це проблема визначення розміру моральної шкоди, питання про те, що треба розуміти під моральною шкодою, тобто відповісти на питання, — які внутрішні переживання людини є моральною шкодою, а які такою не визнаються. Існує також проблема розуміння *немайнової шкоди*, що завдається адміністративним правопорушенням юридичній особі, та проблема її відшкодування.

Але, незважаючи на існуючі проблеми, статистика свідчить, що моральна шкода досить якісно відшкодовується у

порядку цивільного судочинства і з кожним роком зростають цивільні позови, пов'язані з відшкодуванням моральної шкоди.

На жаль, зовсім інший стан речей склався стосовно відшкодування матеріальної шкоди, що була заподіяна адміністративним правопорушенням. Існуючі цивільно-правові механізми захисту майнових прав потерпілих не завжди якісно і швидко відновлюють майнову сферу фізичних та юридичних осіб, що постраждали від адміністративних правопорушень.

Дійсно, якщо матеріальна шкода, заподіяна адміністративним правопорушенням, складає, наприклад, 50 і більше гривень, то є сенс потерпілій особі звертатися з цивільним позовом до суду. Але, якщо матеріальна шкода складає, наприклад, 4 або 6 гривень, то виникає питання про доцільність такого звернення до суду. Потерпілий у цьому випадку виходить з того, що, по-перше, матеріальна шкода незначна, а по-друге, чи варто йому здійснювати додаткові матеріальні і моральні витрати для відшкодування свого майнового стану, що існував до скоєння адміністративного правопорушення? Звісно, потерпілий у такому разі скоріше відмовиться від реалі-

зації свого суб'єктивного права на звернення до суду з цивільним позовом, ніж скористається ним. Але, якщо Україна буде правову державу, то діюче законодавство повинне містити в собі механізми захисту всіх порушених майнових прав, навіть таких дрібних і незначних.

Тому і виникає необхідність існування поруч з цивільно-правовим адміністративно-правового механізму захисту майнових прав потерпілих від адміністративних правопорушень. Такий механізм існує і закріплений у діючому адміністративному законодавстві [2, Ст.133-136], але він настільки недосконалий, що на практиці майже не здійснюється.

Так, ст.40 КпАП закріплює: "якщо у результаті вчинення адміністративного правопорушення заподіяно майнову шкоду громадянину, підприємству, установі або організації, то адміністративна комісія, виконавчий комітет сільської, селищної Ради під час вирішення питання про накладення стягнення за адміністративне правопорушення має право одночасно вирішити питання про відшкодування винним майнової шкоди, якщо її сума не перевищує двох не оподаткованих мінімумів доходів громадян, а суддя районного (міського) суду — незалежно від розміру шкоди, крім випадків, передбачених частиною другою цієї статті".

Але існування цієї статті не означає, що матеріальна шкода, заподіяна адміністративним правопорушенням, якісно і своєчасно відшкодовується у порядку провадження в справах про адміністративне правопорушення. І для цього існує багато причин. По-перше, відшкодування матеріальної шкоди — це право, а не обов'язок адміністративно-юрисдикційних органів. І це право, як ми знаємо, може бути за власною ініціативою органу реалізоване або ні. Нажаль, адміністративні органи, що розглядають справи про адміністративні правопорушення, частіше схильються до останнього.

Між тим, наприклад, Кримінально-процесуальний Кодекс у ст.29 твердить, що у випадках, коли цього потребує охо-

рона інтересів держави, а також громадян, що за станом здоров'я та з інших поважних причин не могли захистити свої права і цивільний позов не був пред'явлений, суд зобов'язаний при винесенні вироку за власною ініціативою вирішити питання про відшкодування матеріальної шкоди, яка була заподіяна злочином. Але головне те, що потерпілий від злочину завжди за власною ініціативою може звернутися з цивільним позовом до винної особи у рамках кримінального процесу і таким чином захистити свої майнові права [3, Ст.23].

У провадженні в справах про адміністративні правопорушення, потерпілий за власною ініціативою підняти питання про відшкодування матеріальної шкоди не може. Ініціатива тут повністю належить лише органам, що перелічені у ст.40 КпАП України. Але адміністративно-юрисдикційні органи не реалізують надане їм діючим законодавством право відшкодовувати матеріальну шкоду, заподіяну адміністративним правопорушенням.

Друга причина, з якої ст. 40 КпАП не виконується, — це проблеми, що притаманні існуючій системі адміністративно-юрисдикційних органів. Насамперед, це професіоналізм людей, що входять до складу адміністративних органів і мають право розглядати справи, пов'язані з відшкодуванням матеріальної шкоди. Так, наприклад, до складу адміністративних комісій, як правило, входять люди, що не мають юридичної освіти і тільки поверхово ознайомлені з адміністративним законодавством. Тому і не дивно, що про існування ст.40 КпАП України багатьом із них невідомо і вперше про існування цієї статті вони почули тільки з уст юриста. Навіть судді районних (міських) судів ігнорують існування цієї статті. Взагалі саме ставлення до справ про адміністративні правопорушення у судах як до другорядних після кримінальних та цивільних, не сприяє становленню законності у нашій державі і вирішенню питання про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням.

Велика категорія адміністративних правопорушень, що пов'язані з заподієнням матеріальної шкоди, розглядається адміністративно-юрисдикційними органами, які не мають права відшкодовувати заподіяну правопорушенням матеріальну шкоду. Так, наприклад, органи лісового господарства розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням правил пожежної безпеки в лісах (ст.77 КпАП України). Правопорушення, передбачене ч.2 ст.77 КпАП, відноситься до діянь з матеріальним складом. Тобто, це означає, що адміністративна відповідальність настає тільки при наявності наслідків у вигляді матеріальної шкоди, але, розглядаючи цю справу, орган лісового господарства не має права зобов'язати винну особу відшкодувати заподіяну матеріальну шкоду. У цьому випадку питання про відшкодування матеріальної шкоди може бути вирішене тільки у порядку цивільного судочинства, що певним чином затягує процес відновлення майнового стану потерпілого від адміністративного правопорушення.

Взагалі, багаточисельність адміністративно-юрисдикційних органів, що мають право розглядати справи про адміністративні правопорушення, не є ознакою якості їх діяльності. На жаль, не завжди кількість означає якість.

Недоліки і помилки, що допускаються на стадії адміністративного розслідування, впливають на кінцевий результат адміністративного провадження, тобто на рішення адміністративно-юрисдикційного органу по конкретній справі. Вимоги адміністративного законодавства, що регулюють адміністративне розслідування, на жаль не завжди виконуються. Так, дуже часто не вказується в протоколі про адміністративне правопорушення факт спричинення матеріальної шкоди, або, якщо і зафіксований цей факт, то відсутні дані про розмір цієї шкоди, що певним чином породжує труднощі з відшкодуванням матеріальної шкоди.

Ці та багато інших проблем, що існують у сфері відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушен-

ням, негативно відбиваються на законності та захисті майнових прав потерпілих від адміністративних правопорушень.

Виникнення та існування цих проблем обумовлене також і тим, що існуюча система адміністративно-юрисдикційних органів певною мірою вичерпала себе. Зараз як ніколи назріла необхідність створення системи адміністративних судів. Однак, слід виходити з реалій сьогодення, коли у держави немає коштів для необхідної реформи у цій сфері. Тому слід проводити реформування судової системи поетапно. І для початку, передати всі справи про адміністративні правопорушення, що пов'язані з відшкодуванням матеріальної шкоди, на розгляд районним (міським) судам.

Утворення адміністративних судів слід розглядати як одну з гарантій захисту майнових прав громадян і організацій при розгляді та вирішенні справ про адміністративні правопорушення.

Але, на жаль, у існуючій юридичній літературі та публікаціях автори дискутують тільки про доцільність створення адміністративних судів і не розглядають процесуальну діяльність суду. Тобто, всі стверджують, що необхідно створювати адміністративні суди, але ніхто не піднімає питання, щодо учасників судового процесу, їх повноважень та інших процесуальних питань, що обов'язково виникнуть після створення судів.

Так, створення адміністративних судів не вирішує проблеми відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням. Чи залишається ініціатива за судами у питанні відшкодування матеріальної шкоди і, по-друге, чи і на далі це буде право, а не обов'язок суду? Невідомим залишається і правовий статус потерпілої особи. Чи буде мати вона право ініціювати вирішення питання про відшкодування матеріальної шкоди, чи і надалі буде брати участь в справі як спостерігач? Аналізуючи кримінально-процесуальні норми, щодо відшкодування шкоди, заподіяної зло-

чином, доцільно було б внести в адміністративно-процесуальні норми положення, в якому закріплювалось би право потерпілої особи звертатись з цивільним позовом до суду у рамках провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Вирішення питання правового статусу потерпілої особи при провадженні в справах про адміністративні правопорушення, дає змогу водночас розв'язати проблеми, пов'язані з відшкодуванням шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням та повною мірою за-

хистити майнові права громадян від неправомірних посягань.

Література

1. Гражданский кодекс Украины. — Одесса.: изд. "Черноморье", 1996.- 160 с.
2. Кодекс Украины об административных правонарушениях (научно-практический комментарий). — Х.: ООО "Одиссей", 2000. — 1008 с.
3. Уголовно-процессуальный кодекс Украины (с изменениями и дополнениями по состоянию на 15 января 2000 г.) — Х.: ООО "Одиссей", 2000. — 256 с.

О. И. Миколенко

Одесский национальный университет,
кафедра административного и предпринимательского права,
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ ЗАЩИТЫ ПРАВ ПОТЕРПЕВШЕГО В ПРОИЗВОДСТВЕ ПО ДЕЛАМ ОБ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЯХ

РЕЗЮМЕ

В статье затронуты вопросы возмещения вреда, причиненного административным правонарушением в порядке производства по делам об административных правонарушениях, а также обоснована необходимость совершенствования административного законодательства по вопросам статуса потерпевшего в административном производстве.

Ключевые слова: производство по делам об административных правонарушениях, материальный вред, административное правонарушение, потерпевший.